

REDAKTORDAN

(Əvvəli ötan sayımızda)

Bəşic: Gəlin, danmıyaq ki, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti rejissor yetişdirmək baxımından həmişə problemli olub. Çox vaxt da bu fakültəyə kimlərsə öz tanışlarını, qohumlarını yerləşdiriblər. Yadıma gəlir ki, biz, Moskvada Dövlət Teatr Sənəti İnstitutunun musiqili teatrın rejissorluğu fakültəsinə qəbul olunan Sovetlər Birliyindən və xarici ölkələrdən 25 nəfər qəbul olmuşduq. Özü də bir yərə 20-30 nəfər sənəd vermişdi. Amma qurtarılanda cəmi 12 nəfər bitirdik. Çünki bizə qarşı müəllimlərimiz və institutun rəhbərliyi çox ciddi, kəskin yanaşırdılar. Onlar istəyirdilər ki, biz bir mütəxəssis kimi yetişək. Ona görə də o adamların, yəni həmin 12 nəfərin indi çoxu MDB məkanında və xarici ölkələrdə teatrlara və konsert müəssisələrinə böyük uğurla rəhbərlik edirlər.

Yaxşı olar ki, hər il rejissuraya hovəsi, bacarığı olan ən azı 4-5 nəfər Moskvadakı Ali Teatr Məktəblərinə göndərilir və orada rejissor təhsili alınsınlar. Eləcə də teatrlarda işləyən rejissorlarımız Mədəniyyət Nazirliyinin hesabına Moskvanın və Sankt-Peterburqun, Tiflisin və xarici ölkələrin teatrlarında iki illik təcrübə mübadiləsi keçsinlər. Bütün bunların yalnız Azərbaycan teatrlarına və rejissurasına çox böyük xeyri dəyər. Teatrlarda öz dəsti-xətti olan rejissorlar yetişər. Bir-birindən maraqlı çoxlu tamaşa yaranar. Sovetlərin vaxtında bu iş çox yaxşı təşkil olunmuşdu. Həmin vaxt teatrlarda Moskva və MDB məkanında təhsil almış çox yaxşı rejissorlar işləyirdi. Bu gün həm teatrlarda və həm də kinostudiyada rejissura ən problemli sahədir. Çünki bir vaxtlar Mədəniyyət Nazirliyi və teatrlara rəhbərlik edən bacarıqsız, savadsız, teatr ələmindən xəbəri olmayan, təsadüfən bu vəzifəyə gətirilən direktorlar rejissuraya qarşı böyük səliqə aparırdı. İnanmırımsız? Onda yadıma salmaq həmin rejissorları və onların acı taleyini. Mən onların həyatını araşdırıram. Haqlarında yazılar, resenziyalar işləyirəm. Və çoxunun acı tale yaşadığını şahidi olmuşam. Buna təəssüflənirəm...

Tanınmış və adlarını tez-tez çəkdiyimiz rejissorlar- Adil İsgəndərov, Mehdi Məmmədov, Tofiq Kazımov, Məhərrəm Həşimov, Zəfər Nəmətov, Baxççı Qələndərli, İbrahim Həməzəyev, Şəmsi Bədəlbəyliyəndə əlavə, 1960-70-ci illərdə və ondan sonra Azərbaycan teatrlarında böyük işlər görən, maraqlı tamaşalar hazırlayan Nəsir Sadıq-

baxmayaraq ki, çoxuna münasibət yaxşı olmasa da bu gün də həmin yükü çökdülər... Bir daha vurğulayıram. Əvvəllər də, indi də rejissorlar öz işini bilməyən, savadsız, kobud, teatr alimlərinə təsadüfən düşən bəzi teatr direktorlarının qəzəbinə tuş gəliblər və gəlinlər...

Teatrimizi və kinomuzu dirçəltməyin yolları haqqında təkliflərim

(Şəxsi düşüncələrim)

Yuxarıdakı siyahını oxuyanda yəqin göürsünüz ki, Azərbaycanda necə böyük rejissor ordu vardı. Amma onlara olan səliqə yürüşünə görə vaxtıdan tez dünyalarını dəyişənlər çox oldu. Bəziləri köçüb başqa ölkələrə gətdilər. Fəxri adlara layiq olanlar çox idi, amma onların çoxuna fəxri adlar verilmədi. Elələri oldu ki, fəxri ad ona verilən vaxt başqasına verildi və o da bunları özüne dörd eləyib, vaxtıdan tez haqq dünyasına qovuşdu... Budur, indi həmin səliqə yürüşünün acı nəticələrini görürük... Teatrlara baş rejissor və hətta quruluşçu rejissor belə tapıb göndərə bilmirik...

Bu gün Azərbaycanda mənim düşüncəmə görə, ən maraqlı rejissor və rejissura üzrə pədaqoqlar, Əməkdar incəsənət xadimləri Bəhram Osmanov və Mehriban Ələkbərzadədir. Yaxşı olar ki, onların rəhbərliyi ilə Mədəniyyət Nazirliyinin maliyyəsi ilə rejissor, dramaturq, teatr rəssamı laboratoriyası (emalatxanası) yaradılınsın. Orada dər-

mon təhsilini almaq lazımdır. Özü aktyor olub, tamaşa hazırlayanlar da bu sənətin əlifbasını öyrənməlidirlər. Özü aktyor olan məşhur rejissor Mark Zaxarov bu sənətin sirlərini və əlifbasını məhz dünya şöhrətli rejissor Pluçekdən öyrənmişdi.

Yeddinci: Bu gün Bakıda, Gəncədə, Şabrandə və başqa bölgələrdə maraqlı işləyən Xalq teatrları var. Amma məsələ belədir ki, Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən bu Xalq teatrlarına cəmi iki ştat verilib. Bir rejissor ştatı və bir də rəssam ştatı. Həmin teatrlarda rollar oynayan həvəskar aktyorların isə bəziləri başqa sahələrdə işləyirlər və bəziləri iş etmədiyinə görə işləmirlər. Əlbəttə, belə adamların marağı olmayacaqdır ki, həyatlarının belə çətin durumunda gəlib həmin Xalq teatrlarına mütəmadi rollar oynasınlar. Amma Azərbaycanda inkişaf etmiş texminən 10 Xalq teatrına Dövlət Teatr-Studiyası adı verilsə və yaradıcı, inziBATI heyət üçün əlavə 20 ştat verilsə, qısa vaxtda bölgələrimizdə teatrların inkişafı sürətlənər və həm də bölgələrdə teatra maraqlı çox artar. Ən əsası isə çoxlu istedadlı gənclər yetişə bilər.

Bir vaxtlar keçən əsrin 1930-50-ci illərində demək olar ki, Azərbaycanda əksər rayonunda Dövlət statuslu teatrlar vardı. Bu teatrlar əlverişli teatra, incəsənətə çox böyük maraq yaratmışdılar. Burada çoxlu istedadlı rejissorlar, aktyorlar yetişmişdi. Amma 1950-ci illərin əvvəlində Stalinin ölümü ilə Azərbaycanda olan həmin teatrların çoxu bağlandı. O teatrlarda çalışan insanların əksəriyyəti sonra çox acınacaqlı bir həyat yaşadılar. Bəziləri hətta teatrdan ayrı düşdüyinə görə intihar da elədilər... Elə həmin vaxtlardan Azərbaycan teatrının taleyinə bir balta çalındı...

Bələ Teatr-Studiyaları Bakıda, Gəncədə, Sumqayıtda, Mingəçevirdə və başqa bölgələrdə yaratmaq olar. Bu, həmin teatrlar arasında rəqabət artırır və həm də çoxlu istedadlı teatr xadimləri yetişir. Bütün bunlarla birlikdə hökumət Özəl teatrlara da lazımlı olan şərait yaratmaq lazımdır ki, bu teatrlar inkişaf etsin. Bu gün həmin Özəl teatrların çoxunun binaları yoxdur. Amma çoxlu Mədəniyyət evlərimiz var ki, orada heç bir iş görülür. Yaxşı olar ki, həmin Teatr-Studiyalar və Özəl teatrlar həmin Mədəniyyət evlərində yerləşdirilsin. Eləcə də çoxlu insanın yaşadığı böyük massivlər var ki, onların binalarının zirzəmisini bəzəyələr. Həmin zirzəmiləri təmizləyib, o Teatr-Studiyalara və Özəl teatrlara vermək olar. Bununla həmin yerlərdə, massivlərdə teatra maraqlı çox artar və narkomanıyanın qarşısını da bu yolla almaq olar.

Uzun illərdir ki, Rusiyanın aparıcı şəhərlərində, vilayətlərində, əhali çox yaşayan bölgələrində, şəhərlərində, qəsəbələrində belə Teatr-Studiyalar, Özəl teatrlar çoxdur. Onlara dövlət lazımlı olan kimi şərait yaradıb. Hətta Mədəniyyət evlərində onlara yer verilib. Məgər bu lazımlı işi Azərbaycanda etmək olmazmı? Əlbəttə, eləməkdir. Sadəcə buna görə daxilimizdə milli sevgi olmalıdır.

Səkkizinci: Bilirəm kimin "ağlının məhsulu" olub ki, rayonların Mədəniyyət idarələri birləşdirilib və Regional Mədəniyyət idarələri yaradılıb. Bu işi görənlər məgər fikirləşməlidirlər ki, hər bir rayonun mədəniyyət üzrə özünün çoxlu problemləri var? Birdən-birə üç-dörd rayonun problemlərini üst-üstə qoymaqla, əslin-

də problemləri daha da artırmış olacaqlar? Bax, elə belə də oldu. Regional idarələrdə amiranlik, yekəxanalıq artdı və dövlət büdcəsindən ayrılan pulları özəri istədikləri kimi sağa-sola xərclədilər. Məhz buna görə də 2019-cu ildə bir neçə Regional Mədəniyyət idarələrində qısa vaxtda çoxlu pulların yeyilməsi faktı ortaya çıxdı... Təsəvvür edin ki, təhsil sahəsində də Regional idarələrin yaranması, Azərbaycan təhsilini də iflic vəziyyətə salıb. Axı bu, kimin "böyük ağlının" məhsuludur? Məgər təhsili regionalaşdırmaq olar? Məgər təhsil bunnla Azərbaycan təhsilini məhv etmirməzi?.. Təsəvvür edin ki, Masallıda, Yardımlıda öz problemləri məsələlərini həll etmək üçün müəllim Lənkoranda yerləşən baş idarəyə getməli olur. Görün həmin adam adı bir məsələni həll etmək üçün nə qədər vaxt sərf eləyir? Bu gün isə insan üçün vaxtdan qiymətli heç nə yoxdur. Ona görə də təcil bu, Regional Mədəniyyət və Təhsil idarələri loğv olunmalı və hər bir rayona icazə vermək lazımdır ki, öz işini özəri sərbəst qursunlar. Yalnız bu yolla rayonlarda təhsil, mədəniyyət və incəsənət idarələrini dirçəltmək, yüksək səviyyədə qurmaq olar.

Doqquzuncu: Artıq bir neçə ildir ki, Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən dramaturqlardan pyeslər alınır. Əksər teatrların da özlərinin maliyyə imkanları olmadığına görə dramaturqlardan xəhiş edirlər ki, onların pyesini bir şərtlə tamaşaya hazırlaya bilərlər ki, onlara qonorar verməyəcəklər. Bəzi dramaturqlar təki pyesləri hazırlasın deyə buna razı olurlar, amma elələri də var ki, razı olmur. Beləliklə, Azərbaycanda müasir dramaturgiya son 6-7 ildə məhvə doğru gedir. Demək olar ki, yeni, cavan dramaturqlar yetişməyib. Təsəvvür edin ki, bir vaxtlar Azərbaycanda çox dramaturq - Süleyman Rüstəm, Mirzə İbrahimov, Abdulla Şaiq, Səbit Rəhman, İlyas Əfəndiyev, Bəxtiyar Vahabzadə, Nəriman Həsənzadə, Nəbi Xəzri, Anar, Elçin, Maqşud və Rüstəm İbrahimbəyov qardaşları, Seyfəddin Dağlı, Əkrəm Əylisli, İsi Məlikzadə, Qeybulla Rəsulov, Məhərrəm Əlizadə, Xəlilə Həsənova, Mirzəğa Ateş, Əli Səmədi, İsgəndər Coşqun, Rüşət Əhmədov, Vaqif Əlixanlı, Ağalar İdrisovlu, Camal Yusifzadə, Məvlud Süleymanlı, Əsgər İlham, Əjdər Fərzəli, Loğman Rəşidzadə, Faiq Mustafayev, Əli Əmirli, Firuz Mustafa, Rəhman Əlizadə, Rafiq Rəhimli, Elçin Hüseynbəyli, İftixar Piriyev, İlqar Fəhmi və başqaları maraqlı pyeslər yazırdı və Azərbaycan teatrları bu əsərlərdən bəhrələnirdi. Amma həmin dramaturqların əksəriyyəti dünyalarını dəyişib. Sağ qalanların da çoxu artıq pyes yazmır. Çünki onlara qonorar verilmir. Yaxşı olardı ki, hətta Azərbaycanda "Müasir dramaturgiya" adlı jurnal Mədəniyyət Nazirliyinin maliyyəsi ilə hər üç aydan bir çap olunsun. Orada teatr, kino, incəsənətə bağlı problemləri yazılar, maraqlı resenziyalar da dərc ediləsin. Əlbəttə, bu jurnal teatr, incəsənəti mükəmməl bilən insanlar rəhbərlik etməlidir. Həmin jurnaldə çap olunan pyeslər isə Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən alınub, quruluş verilməsi üçün teatrlara göndəriləsin. Bundan başqa, cavan və istedadlı dramaturqlar Mədəniyyət Nazirliyinin maliyyəsi hesabına dünya səviyyəli keçirilən dramaturgiya seminarlarına göndəriləsin. Həminin hər il, heç olmasa ildə iki dəfə on günlük Azərbaycan Yazıçılar Birliyi ilə birlikdə "Dramaturgiya" seminarları keçirilsin. Burada tanınmış mütəxəssislər tərəfindən böyünələn maraqlı pyeslər Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən alınsın. Yadımdadır ki, 1981-86-cı illərdə mən SSRİ üzrə keçirilən dramaturgiya seminarlarında Azərbaycanı təmsil etmişəm. Həmin illərdə 6 maraqlı pyesim yaranıb. Bu pyeslərin elə dördü SSRİ Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən və ikisi də Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən alınıb. Mənə yaxşı qonorar verilib. Bu pyeslər teatrlarda tamaşaya qoyulub. Hətta "İnan məna" pyesim 1985-ci ildə SSRİ dramaturqları müsabiqəsində 48 dramaturqun pyesi arasında ən yüksək mükafata layiq görüldü və "Məhəbbət və başqalar" adı SSRİ dramaturqları antologiyasına kitabında Moskvadakı "İskustvo" nəşriyyatı tərəfindən çap olub. Pyesim kitabda çap olunduğuna görə mənə həmin vaxt yaxşı qonorar da verilib. Bu da mənə dramaturgiya ilə daha ciddi məşğul olmağa maraqlı yaradıb. Mən həmin vaxtı ailəmə aldığım qonorarlara dolandırdım. Və həm də kirayə yaşadığım evin pırdunu verdim. Çünki teatrdan çox az umək haqqı alırdı.

Biz dramaturqlara lazım olan qayğıyı göstərsək, yalnız bu yolla, Azərbaycanda dramaturgiyanı dirçəltə bilərik. Onu da vurğulamaq istəyirəm ki, özünün milli dramaturgiyası olmayan teatrlar elə də yaxşı inkişaf edə bilməzlər. Axı teatra gələn tamaşaçı ilk öncə öz milli dramaturgiyasına baxmaq, öz problemlərini səhnədə görmək üçün gəlir.

(Ardı var)

Ağalar IDRİSOĞLU,
Əməkdar incəsənət xadimi

zadə, Ələsgər Şərifov, Əşrəf Quliyev, Məmməd Kamal Kazımov, Heydər Şəmsizadə, Ağaqışı Kazımov, Cənnət Səlimova, Fikrət Sultanov, Ulduz Rəfiyeli, Hüseyin Sultanov, Yusif Bağrov, Niyaz Şərifov, Cahid Hilalovlu, Arif Ağayev, Həsən Ağayev, Lütfi Məmmədbəyov, Əbülfəz Həsənov, Məbud İsmayilzadə, Vaqif Şərifov, Vaqif Abbasov, Zülfiqar Abbasov, İldırım Cəbbar, Vəli Babayev, Həsən Əbluc, Rafiq Atakişiyev, Vaqif Ağayev, Ədalət Ziyadxanov, Hilal Həsənov, Yusif Əkbərov, Mərahim Fərzəlibəyov, Azər Paşa Nəmətov, Əflətun Nəmətzadə, Faiq Zöhrabov, Müharib Tağıyev, Hüseynəğa Atakişiyev, Oruc Qurbanov, Vaqif İbrahimovlu, Vaqif Əsədov, Baba Rzayev, Ağaxan Salmanlı, Məhsüm Mürşəloğlu, Rəhman Əlizadə, Cahangir Novruzov, Füzuli Sərkərov, Hacırza Əliyev, Mehriban Ələkbərzadə, İrana Tağızadə, Bəhram Osmanov, Bəxtiyar Xanizadə, Aleksandr Şarovski, Rafiq Əliyev, Eyvaz Vəliyev, Rövşən Almuradlı, Şahmar Qoribli, Loğman Kərimov, İradə Gözəlova, Mərdan Feyzullayev, Hafis Quliyev, Musa Eyyubov, Məribala Səlimli, Xəzər Gecəli, Nicat Kazımov, Həsən Həsənov, Novruz Cəfərov, Nazir Rüstəmov, Tərlan Qorçiyev, Fəridin Məhərrəmov, Sərvər Əliyev, Bağır Əhmədov, Əliyər Əliyev, Vüsal Məhrəliyev, bu sətirlərin müəllifi Ağalar İdrisovlu və başqaları işləyirdi və Azərbaycan teatrlarının çox ağır, cavabdehli yükünü öz çiyinlərində daşıyırdılar. Sağ qalanların

demək üçün Əməkdar incəsənət xadimləri, dramaturqlar Əli Əmirli, Firuz Mustafa, Xalq rəssamı Nazim Bəyqişiyev də cəlb olunsun. İnanıram ki, bir neçə ilin içində mənə bu yaradıcılıq laboratoriyasında maraqlı dramaturqlar, rejissorlar və teatr rəssamları yetişər. Onsuz da Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin bitirən rejissorların çoxu bu fakültəyə təsadüfən düşən adamlardır və gəlib teatrlarda heç bir tamaşa hazırlaya bilmirlər. Ümumiyyətlə, çoxu ali məktəbi bitirəndən sonra heç bu sahədə işləmirlər.

Altıncı: Bu gün oyalotda olan teatrlarda çoxlu istedadlı gənclər çıxışır, amma heç birinin ali aktyorluq təhsili yoxdur. Onlar yalnız teatrdakı studiyada peşkar aktyorlardan bu sənətin bözi elementlərini öyrəniblər və öz istedadları hesabına rollar oynayırlar. Yaxşı olar ki, Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi ilə danışıb, Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində 4 illik qiyabi aktyorluq kursları açsın və bu istedadlı gənclər də gəlib həmin universitetdə tanınmış pədaqoqlardan aktyor sənətinin sirlərini mükəmməl səviyyədə öyrənsinlər. Yadıma gəlir ki, mən Moskvada A.V. Lənaçarski adına Dövlət Teatr Sənəti İnstitutunda (Akademiyasında) təhsil alan belə qiyabi aktyorluq kursları vardı. Burada təhsil alan həmin adamlar sonralar işlədikləri teatrlarda aparıcı aktyorlar oldular və Rusiya Federasiyasının və başqa respublikaların ən aparıcı aktyorları kimi tanındılar və indi də ta-

